

HISTÒRIA LOCAL I GUERRA CIVIL: CALELLA, RIPOLL I VILANOVA

Jordi AMAT: **República i Guerra Civil a Calella. 1931-1939**, *Caixa d'Estalvis Laietana, Mataró, 1994, 451 pp.*

S. CASTILLO, O. CAMPS: **La Guerra Civil a Ripoll (1936-1939)**, *Ajuntament de Ripoll, «Col·lecció Història», núm. 2, Ripoll, 1994, 348 pp.*

Francesc X. PUIG: **Vilanova 1936/1939. El govern municipal i altres aspectes**, *Institut d'Estudis Penedesencs, Vilanova i la Geltrú, 1994, 400 pp.*

El període republicà, i molt especialment els tres anys de Guerra Civil, ha estat un dels temes més tractats per la historiografia catalana, i, sens dubte, un dels que ha generat més estudis en l'àmbit de la història local. Darrerament s'han publicat tres obres que tracten la qüestió amb amplitud per a les ciutats de Calella (el Maresme), Vilanova i la Geltrú (el Garraf) i Ripoll (el Ripollès), i que constitueixen un bon exponent de l'interès que segueix despertant aquest període històric entre els investigadors locals, així com de les possibilitats que es poden extreure d'aquesta mena de treballs.

Fa algun temps, Pelai Pagès ja va publicar un complet article als PLECS D'HISTÒRIA LOCAL¹ en què es duia a terme un repàs sobre l'estat de la qüestió, analitzant els estudis que havien aparegut a finals dels vuitanta i principis dels noranta. Pagès comentava alguns dels trets co-

muns a tot aquest nou corpus d'obres, criticant-ne la tendència a caure en una certa ideologització precisament per l'afany de «desmitificar» i de partir d'un distanciament polític dels fets estudiats; així mateix, afirmava que l'àmbit local era l'única possibilitat que restava per aprofundir en l'estudi de la Guerra Civil sense caure en tòpics i repeticions, i que també era òbviament, el que oferia l'oportunitat de conèixer els aspectes més quotidians i immediats de la societat catalana durant aquell període.

No són només aquests els motius que converteixen la Guerra Civil en un dels temes recurrents de les noves obres de la historiografia local. Es tracta d'un període clarament acotat, que comença i acaba amb dos moments de trencament absolut; relativament curt en el temps però viscut amb una extraordinària intensitat d'esdeveniments socials, polítics i econòmics, superior a la de qualsevol altra època històrica; amb unes repercussions directes i decisives sobre la vida de les persones i les comunitats afectades, i que encara avui són recordades com a origen de discòrdies o transformacions socials i polítiques. No és estrany, doncs, que la Guerra Civil sigui l'objectiu de tantes monografies d'àmbit local, que es poden justificar fàcilment per la necessitat que el poble coneixi millor uns fets que van trasbalsar completament la comunitat local, i que despertin l'interès i la curiositat de les generacions posteriors. A l'hora d'analitzar el període des d'una perspectiva local, hi ha una tendència lògica a destacar les especificitats que es poden

arribar a trobar en cada població. És evident que les conjuntures locals influeixen de forma decisiva en els processos històrics, o almenys en determinen el grau d'abast i influència, però seria un error imperdonable oblidar que la principal força motriu dels esdeveniments i les transformacions socials, culturals o econòmiques prové del marc general en què es troben enquadrats. En el cas de la Guerra Civil, això és especialment clar a l'hora d'analitzar l'evolució política de les formes de govern locals: l'hegemonia inicial de la CNT i l'actuació dels comitès antifeixistes, l'ascens progressiu del PSUC o l'eliminació institucional del POUM, són fenòmens que cal explicar forçosament des d'una dinàmica general dels fets, però que alhora tenen un reflexe directe i clarament perceptible en la vida quotidiana d'una comunitat local.

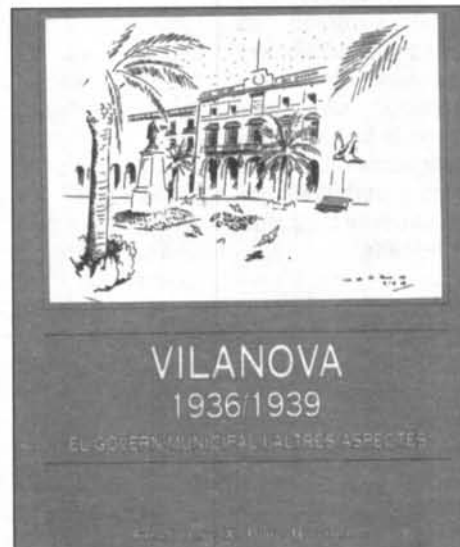
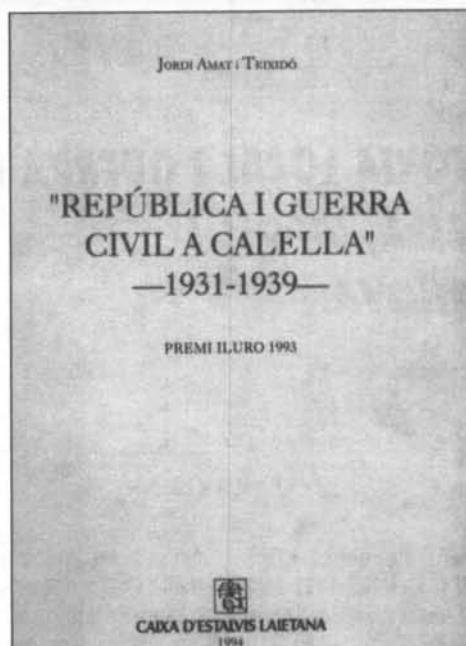
Els aspectes polítics són precisament els preeminents en l'obra de Francesc X. Puig sobre Vilanova i la Geltrú; com el seu títol indica, l'estudi se centra en l'evolució del govern municipal de la població durant els tres anys de guerra, i està perioditzat d'acord amb les etapes que marquen els canvis de composició i relació de les forces que exerceixen el poder local. En aquest sentit, l'autor fa un seguiment molt precís i acurat dels canvis que es produeixen a l'ajuntament vilanoví, i de les persones i sectors que els protagonitzen. El tractament que es fa d'aquesta evolució històrica és un bon exemple de com estudiar una sèrie d'esdeveniments que tenen lloc en un marc local sense oblidar la seva obligada subordinada

a un marc general; així, s'explica l'actuació dels dirigents i les principals forces polítiques i socials vilanovines amb relació al govern de la ciutat i les seves realitzacions, estudiant la dinàmica interna dels esdeveniments quan existeix, però fent esment a les causes generals que sovint els determinen. Un cas paradigmàtic es produeix el juny de 1937, quan, després dels Fets de Maig —que a Vilanova tenen un ressò molt escàs, per no dir nul— el POUM és il·legalitzat per ordre del Govern central; a Vilanova, els membres d'aquest partit continuen participant en les tasques de govern municipal, sense que hi hagi cap reacció notòria. Aquesta situació aparentment anòmala no es trencarà fins l'octubre (quatre mesos després de l'ensulsiada del POUM a nivell nacional), quan els representants poumistes són cessats del Consell Municipal, mesura que es pren òbviament per necessitats supralocals, i que va acompanyada de la protesta formal dels altres grups polítics vilanovins, que se solidaritzen amb els poumistes afectats per la campanya de desprestigi. En aquest episodi es fa ben patent, doncs, la diversitat de factors que influeixen en els processos polítics locals. Curiosament, i tal i com l'autor explica, el paper jugat pel PSUC, que es caracteritza per una certa marginació en el govern municipal, sí sembla obeir a especificitats de la situació política vilanovina, ja que a més es contradiu amb la dinàmica dels fets al conjunt de Catalunya. Deixant de banda les qüestions polítiques i el valor que poden tenir no només per a l'estudi interessat en el cas concret de

Vilanova, sinó també per contrastar-les amb les pautes generals comunament acceptades, l'obra de Francesc X. Puig aporta informació sobre les condicions de vida a escala del que era una població mitjana durant el període de la guerra, i en concret dels temes que capitalitzaven les preocupacions dels ciutadans en aquell temps: l'eterna problemàtica dels proveïments, la propietat i el creu de la terra, l'arribada de refugiats, l'ensenyament, la sanitat i l'assistència social, l'habitatge, la manca de queviures, l'oci, etc. Aquests aspectes, tot i no estar tractats en profunditat, ja que l'autor parteix preferentment de la documentació generada en l'esfera municipal —com ja s'ha comentat, aquest és el tema d'interès preferent del seu estudi—, constitueixen possiblement la part més interessant de l'obra per al lector no vilanoví, ja que li permet apropar-se molt fidelment a l'àmbit de la vida quotidiana, de les experiències viscudes per la gran majoria de ciutadans, i no només les de la minoria de dirigents o militants polítics. És evident que aquest és un dels àmbits en els quals la historiografia local pot desenvolupar un paper més important; les síntesis i les visions generals difícilment poden oferir una imatge fidel de les vivències diàries d'una comunitat, de com les circumstàncies socials i polítiques influeixen en els personatges de carn i ossos, en els protagonistes habitualment marginats de la memòria històrica. Per contra, un marc local i més proper, com el de Vilanova, permet comptar amb el testimoni directe, amb els records personals del dia a dia, i de la influència que hi tenien els esdeveniments generals. La vida quotidiana apareix tractada amb més detall en les obres dedicades a Ripoll i Calella. En el cas de Ripoll, tot i seguir —com es fa per a Vilanova— un ordenament cronològic, trobem un ampli apartat dedicat al tema que se centra en quatre aspectes que, de ben segur, capitalitzaven l'actualitat d'aquells anys a moltes poblacions catalanes: els proveïments, les diversions, els refugiats i l'ensenyament. D'aquests, només dos resultaven en realitat directament influïts per la dinàmica militar de la guerra (tot i que, evidentment,

tots reflectien les conseqüències de les extraordinàries condicions polítiques i socials del període): la dificultat dels proveïments i la problemàtica dels preus i el mercat negre, especialment greu a mesura que avançaven els mesos, i que roman com a principal record dels ripollesos que van viure la guerra i que van patir-ne la fam; i l'arribada de refugiats, que en algun moment arribaren a ser mig miler (xifra molt considerable si tenim en compte que Ripoll tenia uns 7.000 habitants), i que no féu més que incrementar les dificultats per les quals ja passava la població resident habitual. Un tema especialment interessant perquè ens situa molt a prop d'aquesta època en què, com sempre, les condicions materials eren protagonistes indiscutibles dels fenòmens històrics, però en la qual també hi ocupaven una situació preponderant les motivacions ideològiques, és el de la polèmica a l'entorn de les diversions i l'oci. Com les autors del llibre expliquen per al cas de Ripoll, l'inici de la guerra i la conjuntura revolucionària provocà un replantejament de com havien de ser els entreteniments, i en general els aspectes col·lectius de la vida quotidiana, en el marc del nou ordre que estava naixent. En aquest sentit, el posicionament i les proclames dels sectors anarquistes són especialment contundents, i exemplifiquen una concepció molt més generalista del procés revolucionari del que sovint es pensa, i per descomptat, una versió força més amable i «benintencionada» que la de la repressió i l'eliminació física dels enemics ideològics.

En l'estudi referent a Calella, a càrrec de Jordi Amat, trobem clarament delimitats en diversos apartats els aspectes polític, econòmic, social i militar de la guerra. L'obra reflecteix un intent evident d'apropar-se a una visió global de Calella durant el conflicte, de reproduir-ne fidelment una imatge de conjunt. Així, a més de l'habitual repàs a l'evolució política viscuda durant els anys de guerra —tan rica en esdeveniments, situacions crítiques i enfrontaments—, es concedeix una especial atenció a les alteracions experimentades dins l'estructura econòmica local: les col·lectivitacions industrials i

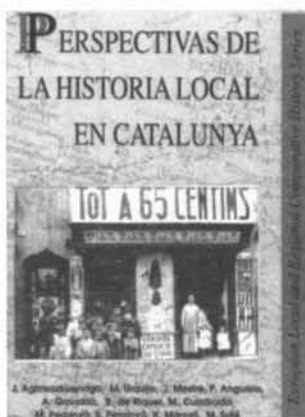
agrícoles i el control obrer de la banca. L'autor presenta també un estudi força complet de les forces polítiques i sindicals de la població, i de l'actuació, els enfrontaments i les aliances que van seguir durant el període de guerra. Un especial interès té l'apartat dedicat a les conseqüències directes de la dinàmica militar que s'experimentaren a Calella: els refugis, les lleves de soldats, els bombardeigs, la presència de membres de les Brigades Internacionals, la policia de costes, els calellencs combatents a l'exèrcit franquista... La situació costera de la població i les nombroses alarmes per bombardeig feien la guerra molt més present i propera als ciutadans del que es podria esperar per a una petita vila de reraguarda.

Un aspecte àmpliament tractat a tots tres estudis, i que de fet és una referència obligada en tots els treballs d'àmbit local que es publiquen darrerament sobre la Guerra Civil, és el de la repressió de reraguarda, i molt especialment els assassinats produïts durant els primers mesos del conflicte. Com se sap, aquesta fou una situació generalitzada a tot el país, i només en diferència a nivell local la intensitat i el nombre de víctimes. És lògic, doncs, que els estudis històrics vulguin precisar el màxim nombre possible de dades d'uns fets que trasbalsaren profundament la vida de la comunitat, i que són recordats, encara avui, com la part més dramàtica i polèmica del conflicte. Com altres aspectes de la Guerra, però, és difícil comprendre aquests esdeveniments si no s'estudia la situació pre-revolucionària que conduí a l'esclat d'una violència gairebé indiscriminada; i en els textos d'àmbit local no és gaire habitual trobar aquest esforç de sumar a la descripció de la repressió una reflexió sobre les causes directes i indirectes que la provocaren. En realitat, la Guerra Civil serà sempre un episodi històric polèmic per la seva pròpia dinàmica, perquè difícilment admet objectivitats evidents quan va ser producte d'una gegantina col·lisió d'interessos ideològics, socials i econòmics, d'una confrontació de projectes que encara avui provoquen rebuig o adhesió. Les monografies

locals, i els tres estudis comentats en són una bona mostra, es configuren des de fa alguns anys com una eina vàlida per avançar en el coneixement d'aquest període decisiu de la nostra història contemporània, i no cal dir que encara queden aspectes i àmbits geogràfics per prosseguir aquest avanç.

Jordi Garreta

LLIBRES

DD. AA.: **Perspectivas de la historia local en Catalunya**, Universidad del País Vasco, «European Local and Regional Comparative History Series», núm. 4, Bilbao, 1994, 132 pp.

El Departament d'Història Contemporània de la Universitat del País Basc ha publicat recentment, dins de la modèlica col·lecció que dedica als estudis històrics d'àmbit local o regional amb voluntat de dur a terme un anàlisi comparatiu dins del marc europeu, un volum dedicat a l'estat actual de la història local a Catalunya. El llibre és producte del IV Seminario Internacional de Historia Local, dedicat a la història local catalana, que fou organitzat per la mateixa Universitat a Bilbao a finals de l'any 1993. En aquestes jornades es pretenia apropar-se al coneixement de la història local del nostre país —la vitalitat de la qual no es qüestiona des del País Basc, segons els directors de la col·lecció, i tot i algunes de les crítiques aparegudes en el propi volum comentat—, des d'una òptica més aviat sintetitzadora i abastable per a una comunitat científica europea que no compta amb el volum d'informació i opinió sobre la qüestió que lògicament hi ha al nostre país.

Aquesta és la línia que segueix el conjunt d'estudis aplegat en el volum, que s'obre amb un article de Jesús Mestre titulat «La historia local en Catalunya: antecedentes y situación actual», que

constituí la conferència inaugural de les II Jornadas de Estudios Históricos Locales organitzades per la Sociedad de Estudios Vascos. Mestre fa un complet repàs a l'evolució de la història local al nostre país, des de les seves primeres manifestacions durant la segona meitat del segle XIX a càrrec d'erudits i defensors del patrimoni vinculats als models renaixentistes o romànticistes, fins al ressorgiment que es produí als anys cinquanta, un cop superat el tràgic trencament que suposaren la Guerra Civil i el nou règim franquista. L'autor constata també l'eclosió viscuda per aquesta disciplina històrica durant l'última dècada, amb l'expansió d'activitats dels centres d'estudis i el gran increment de publicacions i altres formes divulgatives. El treball es tanca amb una reflexió sobre els reptes plantejats actualment, entre els que destaca la necessitat d'una major interrelació i un apropament entre els diferents sectors d'historiadors i les entitats que treballen aquesta temàtica.

Pere Anguera, a «Revolución liberal y contrarrevolución desde las tierras de habla catalana», comenta, des d'un punt de vista crític, les obres aparegudes per estudiar la història política —revolució liberal, reacció absolutista, establiment de les bases del nou règim...— de la primera meitat del segle passat. L'autor evidencia alguns dels defectes que es poden trobar en un conjunt d'estudis caracteritzat per la dispersió d'enfocaments i amb múltiples buits, i suggereix algunes línies per fer progressar la investigació.

Des d'una perspectiva molt diferent, Antoni Gavalda analitza el paper que podria jugar la història local en l'àmbit de l'ensenyament secundari, vinculat a la implantació de la reforma educativa, a l'article titulat «La integració de la historia local en el diseño curricular. Referencias catalanas». El treball planteja la necessitat d'impulsar un model educatiu en el qual l'alumne se senti més implicat, i en el qual la utilització de la història local pot ser molt positiva per tant com presenta qüestions molt properes a l'àmbit en què es mou el propi estudiant, i que el poden ajudar a assimilar conceptes més generals

NOTES

1. Pelai PAGÈS: «Guerra Civil i Història Local: noves aportacions», *Plecs d'Història Local*, núm. 38, abril de 1992 (pp. 36-38), *L'Avenç*, núm. 158, abril de 1992.